

חינוך לכול

מטרת השיעור

בדיקת מידת היכולת של שכבות אוכלוסייה שונות לממש את זכותן לחינוך חינם לכול.

רציונל

זהו שיעור המשך למפגש "התפתחות מערכת החינוך", שעסק במיסוד מערכת חינוך ציבורית ובהשלכותיו. השאלה המרכזית בשיעור זה היא: כיצד נאפשר חינוך שווה לכל ילד וילדה תוך צמצום האפשרות של שעתוק פערים?

מדינת ישראל מאפשרת היום 13 שנות לימוד חינם - מגן חובה ועד כיתה י"ב. לכאורה, אם כן, מערכת החינוך היא מערכת שוויונית, אבל בפועל קיים פער גדול בין נקודות הפתיחה השונות של הילדים, והפער הזה משעתק את עצמו. וזאת, בתוך מערכת חינוכית המצהירה על צמצום פערים כמטרה מרכזית.

נושא נוסף הקשור באופן הדוק לחינוך לכול הוא השאלה של מימון מערכת החינוך. חינוך הוא מוצר יקר, לא כל אחד יכול לממן אותו ותפקיד החברה לאפשר חינוך גם לאלה שמקורות המימון שלהם מצומצמים. חוק חינוך חובה חייב משמעו למעשה מימון ציבורי (חלקי אמנם) של מערכת החינוך, אך שכבות רבות אינן מודעות לזכויותיהן ואינן יכולות לנצל את המגיע להן. חוסר יכולת זו היא גורם נוסף לשעתוק הפערים בחינוך.

מבנה השיעור

- א. חוק זכויות התלמיד - התחברות 30 דקות
הצגת עמדות המשתתפים דרך קריאת סעיפים בחוק זכויות התלמיד.
- ב. העמידו תלמידים הרבה - לימוד מונחה 30 דקות
מחלוקת בין בית שמאי לבין בית הלל לגבי השאלה מי רשאי להיכנס בשערי בית המדרש.
2. שעתוק פערים - משחק השוקולד 60 דקות
משחק הממחיש כיצד יתרון בנקודת הזינוק מייצר פערים גדולים יותר לאורך זמן.
3. חינוך במימון הקהילה - לימוד מסכם 30 דקות
ניסיון להקיש מתקנה של חכמי מכנאס (מרוקו תרפ"ז - 1927) לגבי התמודדות עם נושא מימון החינוך בימינו.

מהלך השיעור

1.א. הזכות לחינוך - לימוד מונחה

זמן
30 דקות

חומרים
דפי מקורות

פתיחה

בשנת תשס"א (סוף שנת 2000) נחקק בכנסת חוק זכויות התלמיד. לראשונה מופיעה הזכות לחינוך כאחת מזכויות היסוד של כבוד האדם וחירותו. חוק זה שונה באופן מהותי משאר החוקים בתחום החינוך: לראשונה מוגדר החינוך כזכות יסוד של כל ילד. הניסוחים הקודמים, ב"חוק חינוך ממלכתי" וב"חוק חינוך חניכי", עסקו במחויבותה של המדינה לחינוך.

נקרא שני סעיפים מהחוק, סעיף 3 וסעיף 5.

3. כל ילד ונער במדינת ישראל זכאי לחינוך בהתאם להוראות כל דין.
5. (א) רשות חינוך מקומית, מוסד חינוך או אדם הפועל מטעמם, לא יפלו תלמיד מטעמים עדתיים, מטעמים של רקע חברתי-כלכלי, או מטעמים של השקפה פוליטית, בין של הילד ובין של הוריו, בכל אחד מאלה:
  - (1) רישום תלמיד, קבלתו או הרחקתו ממוסד חינוך.
  - (2) קביעת תכניות לימודים ומסלולי קידום נפרדים באותו מוסד חינוך.
  - (3) קיום כיתות נפרדות באותו מוסד חינוך.
  - (4) זכויות וחובות תלמידים לרבות כללי המשמעת והפעלתם.
- (ב) העובר על הוראות סעיף זה, דינו מאסר שנה או קנס, כאמור בסעיף 61 (א)(3) לחוק העונשין, התשל"ז - 1977

חוק זכויות התלמיד, התשס"א-2000

שאלות והנחיות לקבוצה

החוק אוסר במפורש אפליה במוסדות חינוך, אך לא פעם אנו עדים או שומעים על אפליה על רקע עדתי, חברתי-כלכלי.

- מי מחברי הקבוצה רוצה לספר על אפליה או תחושת אפליה שחוה במוסד חינוכי?

למנחה

כאן מופיעים רק סעיפים 3 ו-5 מתוך החוק, כדאי לצלם את הנוסח המלא לחברי הקבוצה. יש בו פרטים חשובים לכל הורה. הוא מופיע בדפים ללומדים בסוף השיעור ובאתר משרד החינוך:

http://www.education.gov.il/kav_patuach/hok.htm#1

בחוק זה יש מעבר מניסוח ה מחייב את המדינה לאפשר חינוך לכל אחד לניסוח המגדיר את זכותו של כל ילד לקבל חינוך. שינוי זה בניסוח אינו סמנטי בלבד. כשהמדינה מחויבת היא יכולה להסתפק בעצם הנתינה, ואילו כאשר יש לכל ילד זכות לחינוך, המדינה חייבת לבדוק אם כל ילד מקבל את החינוך שנתנה. ניסוח החוק במונחים של זכות ליחיד מצמצם את האפשרות להפלות בין קבוצות שונות בחברה.

השאלה לקבוצה בעקבות הקריאה בחוק יכולה להעלות רגשות טעונים אצל המשתתפים. כפי שצוין גם בשיעורים אחרים, שאלות העוסקות בחוויות רגשיות מן העבר מעלות מטענים שאנשים נושאים אתם שנים רבות. יש לתת את הזמן הדרוש לחברי הקבוצה לעכל את השאלה ולענות עליה. יש להביא בחשבון

שלחלק מן המשתתפים הדבר יהיה קשה, ואולי יהיו משתתפים שלא ירצו לשתף בחוויה.

1 ב. העמידו תלמידים הרבה - לימוד מונחה

זמן
30 דקות

חומרים
דפי מקורות

במסכת אבות דרבי נתן יש מחלוקת בין בית שמאי לבין בית הלל בנוגע לאמרה "והעמידו תלמידים הרבה" המופיעה במשנה הראשונה במסכת אבות.

"והעמידו תלמידים הרבה" (אבות א' א') שבית שמאי אומרים אל יִשְׁנֶה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו ובן אבות ועשיר.

שאלות והנחיות לקבוצה

- מה המאפיינים של התלמיד הנכנס בשערי בית מדרשו של שמאי?
- מדוע העדיפו בבית שמאי תלמידים כאלה דווקא?
- לאיזה מצב חברתי יכולה להביא שיטת בית שמאי?

ובית הלל אומרים לכל אדם יִשְׁנֶה, שהרבה פושעים היו בהם בישראל ונתקרבו לתלמוד תורה, ויצאו מהם צדיקים חסידים ופְּשָׁרִים.

אבות דרבי נתן, פרק ג

שאלות והנחיות לקבוצה

- איזו דרך חינוכית מציבים בית הלל?
- כיצד הם מנמקים את תפיסתם החינוכית?

אבות דרבי נתן

מעין ברייתא או תוספתא למשניות פרקי אבות. מופיעה במסכתות קטנות בתלמוד. המסכת מיוחסת לר' נתן הבבלי שחי לפני דורו של ר' יהודה הנשיא. מסכת זו, ככל המסכתות הקטנות הירושלמיות, מכילה מאמרים מלוקטים על דרך ה' ימוד והמוסר. קיימת מחלוקת בין החוקרים בדבר זהותו וזמנו של ר' נתן.

מתוך דעת, אנציקלופדיה יהודית

<http://www.daat.ac.il/encyclopedia/index.asp>

למנחה

במהלך הלימוד נחלק את הקטע לשניים, ולאחר כל חלק נציג שאלות לקבוצה. לימוד כזה ממקד את הקבוצה בחלק של הטקסט שאליו מופנית השאלה.

ארבעת הנתונים לכניסת תלמידים לבית המדרש על פי בית שמאי יכולים להתפרש בימינו כך: חכם - יכולת אינטלקטואלית וידע מוקדם; עניו - בעל ערכים ומידות; בן אבות - ממעמד חברתי גבוה; עשיר - ממעמד כלכלי גבוה. אפשר ליצור הבחנה בין התנאים שמציבים בית שמאי: חכם, בן אבות ועשיר הם תנאים שהאדם נולד אליהם, ואילו עניו הוא תנאי שהאדם חייב לרכוש לעצמו.

פיתוח מנהיגות עתידית חיונית בכל חברה. בית שמאי מאמינים שנתוני פתיחה גבוהים ומבחני מיון מנבאים הצלחה בפיתוח המנהיגות. פיתוח מנהיגות בדרך זו משמר את הריבוד החברתי* ומצמצם את האפשרות של אנשים משכבות חלשות להגיע למנהיגות, למרות שיש להם היכולת לכך. ב"מדיניות" חינוכית זו יש פגיעה בעקרונות של צדק ושוויון.

*ריבוד חברתי - קיבוע אי השוויון בין בני אדם במסגרת קבוצות חברתיות הניתנות לתצפית ולזיהוי. הקבוצות החברתיות המדורגות בהירארכיה של אי-השוויון נקראות "רבדים" או שכבות חברתיות, והריבוד הוא התהליך החברתי הקובע להן את מעמדן כעליונות או נמוכות.

מעובד על פי: גדי יציב, **לכסיקון חברתי**, אקדמון, ירושלים 2002, עמ' 217-218

בית הלל מתנגדים למיזן שעושים בית שמאי בכניסה לבית המדרש. לפי גישתם, יש ללמד כל אדם, ללא קשר לרקע ממנו בא. בית הלל טוענים שהמציאות מוכיחה שגם אנשים המגיעים מרקע חברתי-כלכלי נמוך ראויים ומסוגלים להגיע לרמות גבוהות של לימוד ויכולות אישיות.

בית הלל משתמשים במילה "פושעים" לתאר את אלה שהצליחו למרות התנאים שמהם באו. אפשר לפרש התנסחות זו באופנים שונים. פירוש ביקורתי יאמר שגם בית הלל תופסים את החברה באופן ריבודי ורואים בבני השכבות הנמוכות, הלא-משכילות, העניות, "פושעים". קריאה אחרת תראה בדיבור על פושעים דוגמת קצה שבית הלל משתמשים בה כדי לציין את חשיבותו של הלימוד לכל אחד ואחד.

2. שעתוק פערים - משחק השוקולד

זמן
60 דקות

חומרים
לוח משחק
ארבע חפיסות שוקולד
כלי משחק כמספר המשתתפים
קובייה

בשיעור הקודם ובחלק הראשון של שיעור זה עסקנו בהרחבה של מערכת החינוך ופתיחת שעריה לכול. כל אחד זכאי לחינוך, והמערכת אכן מאפשרת זאת. השאלה הנשאלת היא, האם די במערכת מרכזית לחינוך, בחינם המעוגנת בחוק כדי לאפשר נקודת פתיחה שווה לכול. המשחק הבא יאפשר לנו לבדוק את הנושא בדרך של התנסות.

מהלך המשחק:

פורשים את לוח המשחק במרכז, מניחים חפיסת שוקולד אחת על המשבצת האחרונה במסלול וכל אחת מהשלוש הנותרות על משבצות לאורך המסלול. מחלקים את הקבוצה לזוגות.

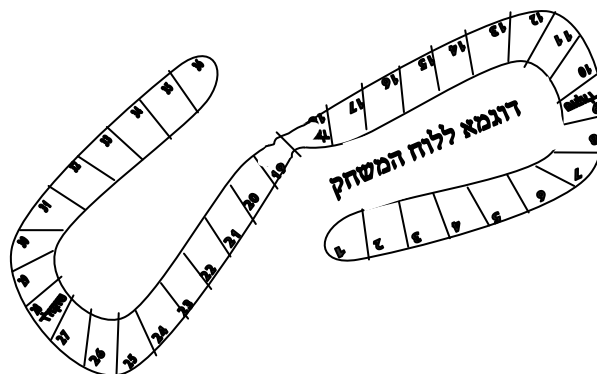
כל זוג בוחר חפץ אישי שישמש כלי משחק (טבעת, מטבע וכו').

מטרת המשחק: להגיע ראשון לסוף המסלול.

הזוג הראשון מניח את כלי המשחק שלו על משבצת מס' 1 בלוח, הזוג שאחריו מניח את כלי המשחק שלו על המשבצת מס' 2 וכך הלאה.

כל זוג בתורו זורק את הקובייה ומתקדם. זוג שמגיע ראשון לשוקולד יכול לקבל אותו ולקבוע כלל חדש למשחק. לדוגמה: מי שמגריל שש בקובייה, מקבל תור נוסף.

המנצחים הם אלה שהגיעו ראשונים לשוקולד האחרון.

שאלות והנחיות לקבוצה

- מי שמעוניין יכול לשתף את הקבוצה בהרגשה שהייתה לו במהלך המשחק.
- במה דומים ובמה שונים הפערים במשחק לפערים במציאות?
- האם פתיחת שערי בית המדרש (או בית הספר) לכולם אכן מאפשרת שוויון הזדמנויות?

למנחה

במשחק השוקולד נקודות הפתיחה של המשתתפים אינן זהות. הסיכוי של משתתף שהתחיל במשבצת מספר אחת להשיג את המשתתף שהתחיל במשבצת מס' עשר הוא אפסי. המשתתפים שנמצאים במשבצות המתקדמות יותר הם אלה שיכולים להגיע לשוקולד במהירות רבה יותר והם גם אלה שיקבעו את הכללים של המשחק. זכייתם היא כפולה.

המשחק ממחיש את שעתוק הפערים הקיים בחברה. לא רק ש הפער בתחילת המשחק אינו נשמר, הוא אף גדל ומתעצם במהלך המשחק, שכן הזוג בעל היתרונות בנקודת הזינוק הוא גם בעל יכולת ההמרה של יתרונות אלה להצלחות גדולות יותר בהמשך. אותו זוג שמתחיל מנקודת פתיחה טובה יותר הוא גם זה שיכול לקבוע כלל חדש על פי האינטרס שלו, כלומר – כזה שיאפשר לו להגיע לעוד חפיסות שוקולד.

בהנחה שהמשחק מתאר את המציאות החברתית, המסקנה היא שכדי שיהיה חינוך שווה לכול באמת, צריך להתמקד קודם כל בצמצום הפערים בין נקודות הפתיחה של האוכלוסיות השונות.

3. חינוך במימון הקהילה - לימוד מסכם

זמן
30 דקות

חומרים
דף מקורות

בשיעור הקודם למדנו את תקנת ר' יהושע בן גמלא שהביאה למערכת ממוסדת של לימוד תורה, ובשיעור זה למדנו על דרכם של בית הלל בקבלת תלמידים לבית המדרש. שני מקורות אלה עוסקים בנגישות של מערכת החינוך לכל האוכלוסייה ללא קשר למעמד כלכלי וחברתי. לא די בהבנת החשיבות של הנגישות לשם השגת חינוך שווה לכול, מכיוון ששאלת הנגישות קשורה בקשר הדוק בשאלת המימון. כאשר החברה מאפשרת לכל אחד ללמוד גם אם הוא עני, עליה לדאוג שיהיה מימון לאפשרות זו.

שתי שאלות מהותיות עולות בעקבות הקמת מערכת חינוך כזו:

1. מי יממן את החינוך של אלה שאינם יכולים לשלם?
  2. כיצד מערכת חינוך יכולה להיות שוויונית כאשר חלק מהתלמידים מממנים את לימודיהם בעצמם וחלק מהתלמידים ממומנים על ידי הקופה הציבורית?
- מימוש הזכות לחינוך דורשת משאבים שאינם מצויים בהכרח אצל קבוצות חלשות בחברה, ולכן תפקידה של החברה הוא לממן את מערכת החינוך הציבורית וליצור מנגנונים להתמודדות עם המנגנון של שעתוק הפערים.

נקרא כעת תקנה של חכמי מכנאס מתחילת המאה ה-20, המציגה התמודדות עם הצורך במימון מערכת החינוך של הקהילה:

ראה ראינו או חותמים מטה בית דין צדק וחכמי ומנהלי ויחידים קהלנו ישמרם צורם, את מצב החינוך התלמוד תורה פה עירנו תיבנה ותכונן במהרה בימינו יגן עליה אלוהים אשר יום יום יורד פלאים, הן מצד פשרון המורים, והן מצד פשרון הלימוד אשר הוא בלי משטר ובלי סדרים, הן מצד מקומות התלמוד תורה אשר לדאבון לבנו, תורה מונחת בקרן זווית בפינות נדחות דלואות וסרוחות, העלולות להמיט שואה, בר מינן, על הילדים הרכים ולגרום להם חולאים ומחלות בפרט בימות הקיץ. ולולא זכות תורתנו הקדושה אשר היא עומדת להם לנס לבל יגע אלוהים נזק הטמון בחופם בטבע האנושיות והזמן כמעט חס וחלילה וכולי. והן זה כביר אנחנו נושאים חרפתנו לפני באי שערי עירנו, ולבנו כואב וגונח על צרת הבת, בת אלוקים הגבירה, תורתנו הקדושה אשר ירדה לטמיון ואמנם נלאינו נשוא, כי באו בנים עד משבר ונוסף עוד חרפתנו לפני העמים האדירים אשר אנו חוסים בצילם כהיום הזה. אי לזאת נתעוררנו אנחנו חותמים מטה וטיכסנו עצה כדת מה לעשות לתקנתה של עיר תהילה בנדון זה, אולי ייעתר לנו האלוקים ולא נאבד במיתה העצמית הלזו מיתת השכל והדת חס ושלום, וראינו חוב קדוש לעשות סדר נכון ומשטר חדש לתיקון ילדי קהלנו ישמרם צורם בלימודם בתורתנו הקדושה, ולהשגיח עליהם בעין החמלה ולנהלם בשכל טוב בעיני אלוקים ואדם, להושיבם במקומות נקיים ורחבים ומרווחים, ולהושיב להם מורים מלומדים ולצורך המפעל הזה ולתפארתו ראינו כי נחוץ לו כסף רב, ולא מצאנו תרופה ולא משען ומשענה למוסד הלז וְלְדִי מחסורו אשר יחסר לו בלתי אם להוסיף חוק קצוב על עזר הבשר הנהוג.

ובכן עלתה הסכמתנו או חותמים מטה להוסיף על עזר הבשר סך עשרה פראנק בכל בהמה כשרה על הסך עשרים פראנק הנהוגים מאז ועד עתה דהיינו שליש בהכנסות עזר הבשר יהיה להוצאות המפעל הזה לא זולת.

עבד נרצע לצור גאונו...

עבד ה' יעקב טולדאנו סופו טוב, עבד ה' יהושע בירדוגו סופו טוב,
 עבד ה' אברהם עמאר סופו טוב
 עבד ה' אליעזר בירדוגו (יו"ר ועד הקהילה)
 (ועוד חותמים)

מורי מרדכי עמאר, תקנות חכמי מכנאס: "תקנת חכמי מכנאס בעד העלאת מס הבשר למימון בנין תלמוד תורה והוצאות הפעלתו", התרפ"ז-1927, תקנה ע, עמוד תב-תג, אהבת שלום, ירושלים תשנ"ו

תקנות הקהל
 התקנות במשפט העברי הן מקור משפטי הנותן מענה למצבים חברתיים ואחרים שאין להם מענה בהלכה. ישנם שני סוגים של תקנות. תקנות בית הדין הנעשות על ידי חכמי ההלכה ותקנות הקהל הנעשות על ידי שבעה טובי העיר נבחרים להקלה ומנהיגיה. כתיבת תקנות היתה מקובלת מאז ימי התלמוד והמשיכה בקהילות רבות בעולם. חלק קטן מתקנות הקהל שנשתמרו היום הן קובץ חקיקה קהילתי שנמשך לאורך שנים. קובץ תקנות מכנאס הוא אחד מארבעה קבצים של תקנות שנשתמרו מקהילות מאפריקה. חתומים עליו רבני הקהילות לאורך הדורות כמו הרבנים למשפחת טולדאנו והרבנים למשפחת בירדוגו.

מעובד על פי: מורי מרדכי עמאר, תקנות חכמי מכנאס, עמוד 52-27 אהבת שלום, ירושלים תשנ"ו

שאלות והנחיות לקבוצה

- איזה ערך ראו חכמי מכנאס במימון תלמוד תורה מהקופה הציבורית?
- מדוע לא ראו לנכון לבנות מערך של שכר לימוד?
- האם הדרך שבה בחרו מהווה פתיחה שווה לתלמידי העיר (עניים ועשירים)?

למנחה

חכמי מכנאס ראו לנכון לממן את תלמוד התורה דרך הקופה הציבורית ולא בדרך של גביית שכר לימוד. המוצר שנבחר להטלת המס הוא בשר, מוצר שחלק גדול מהשכבות בחברה צורכות, אך עניים צורכים הרבה פחות ולכן ישלמו פחות מס.

ההחלטה לא לגבות שכר לימוד יוצרת לכאורה נקודת פתיחה שווה לנכנסים בשערי בית הספר, כיוון שכולם ממומנים על ידי הקופה הציבורית. בבסיס ההחלטה עומד העיקרון של יצירת בסיס שווה לכולם, בדומה לקצבאות זקנה וילדים של הביטוח הלאומי, שניתנות לכל האזרחים ללא צורך במבחן הכנסה.

סיכום

במערכת החינוך הציבורית בישראל נוצר מצב של שעתוק פערים. המדינה נותנת חינוך חינם לכול, קבוצות חזקות לוקחות מימון זה לבתי הספר הפרטיים למחצה שהקימו ומוסיפות את המשאבים האישיים שלהן. התלמידים בבתי ספר אלה נמצאים בנקודת פתיחה טובה יותר בשל ריבוי מקורות המימון, והם יכולים להמיר נתונים אלה לציונים טובים יותר, למורים איכותיים יותר, להישגים גבוהים ולמוביליות חברתית. וכך, הערך של חינוך שוויוני לכל האוכלוסייה עלול להפוך לגורם היוצר פערים במקום לצמצם אותם; על כן יש צורך לפעול בשני מישורים: לדרוש מהמדינה מנגנונים של אפליה מתקנת ולתת בידי כל אחד את הידע והיכולת לממש את זכויותיו.

הזכות לחינוך

חוק זכויות התלמיד התשס"א - 2000

מטרה

1. חוק זה מטרתו לקבוע עקרונות לזכויות התלמיד ברוח כבוד האדם ועקרונות אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד, תוך שמירה על ייחודם של מוסדות החינוך לסוגיהם השונים כמוגדר בחוק לימוד חובה, התש"ט 1949, בחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג 1953, בחוק חינוך מיוחד, התשמ"ח 1998, ובכל דין אחר.

הגדרות

2. בחוק זה

"הוועדה" - ועדת החינוך והתרבות של הכנסת;

"מוסד חינוך", "מוסד חינוך רשמי", "מוסד חינוך מוכר", "הורים", "נער", "ילד", כהגדרתם בחוק לימוד חובה, התש"ט 1949.

"המנהל הכללי" - המנהל הכללי של משרד החינוך. "מנהל המחוז" - מנהל לשכה מחוזית של משרד החינוך. "תלמיד" - מי שלומד במוסד חינוך.

"השר" - שר החינוך.

הזכות לחינוך

3. כל ילד ונער במדינת ישראל זכאי לחינוך בהתאם להוראות כלדין.

פרסום הוראות

4. א. (הוראות חוק זה יובאו לידיעת התלמידים והוריהם בראשית כל שנת לימודים, כפי שיקבע השר באישור הוועדה.)

ב. הוראות המנהל הכללי למנהלי מוסדות החינוך וכן כל ההוראות הניתנות על ידי מנהלי מוסדות החינוך, בדבר זכויות וחובות תלמידים לרבות כללי המשמעת, יפורסמו ויובאו לידיעת התלמידים והוריהם בדרך שיקבע השר, באישור הוועדה.

איסור הפליה

5. א. רשות חינוך מקומית, מוסד חינוך או אדם הפועל מטעמם, לא יפלו תלמיד מטעמים עדתיים, מטעמים של רקע חברתי-כלכלי, או מטעמים של השקפה פוליטית, בין של הילד ובין של הוריו, בכל אחד מאלה:

- (1) רישום תלמיד, קבלתו או הרחקתו ממוסד חינוך;
  - (2) קביעת תכניות לימודים ומסלולי קידום נפרדים באותו מוסד חינוך;
  - (3) קיום כיתות נפרדות באותו מוסד חינוך;
  - (4) זכויות וחובות תלמידים לרבות כללי המשמעת והפעלתם.
- ב. העובר על הוראות סעיף זה, דינו - מאסר שנה או קנס, כאמור בסעיף 61 (א) (3) לחוק העונשין, התשל"ז-1977

הרחקה לצמיתות של תלמיד ממוסד חינוך

6. א. החלטה בדבר הרחקת תלמיד ממוסד חינוך לצמיתות והעברתו למוסד אחר תינתן רק לאחר שניתנה לתלמיד ולהוריו הזדמנות להשמיע את טענותיהם; לענין ין סעיף זה, יראו מתן הזדמנות לתלמיד ולהוריו להשמיע את טענותיהם, אם הוזמנו פעמיים כדין ולא הופיעו; השר באישור הוועדה יתקין תקנות לענין זה.
- (ב) החלטה לפי סעיף קטן (א) תהיה בכתב ומנומקת.
- (ג) מיד לאחר קבלת החלטה לפי סעיף קטן (א) יודיע מנהל מוסד החינוך להורי התלמיד ולתלמיד כי הם רשאים לערור על ההחלטה בכתב, לפני ועדת שימוע שהוקמה כאמור בסעיף 7 בתוך 14 ימים מיום שהומצאה להם ההודעה; להודעה תצורף ההחלטה.
- (ד) לא יורחק תלמיד, כאמור בסעיף קטן (א), עד להגשת ערר; הוגש ערר, לא יורחק תלמיד אלא לאחר קבלת ההחלטה בערר.
- (ה) השר יקבע את סדרי הגשת הערר.

ועדת שימוע

7. א. בכל מחוז תוקם ועדת שימוע וזה הרכבה:
- (1) מנהל המחוז אשר במחוזו מצוי מוסד החינוך, והוא יהיה היושב ראש;
  - (2) נציג הארגון שאליו משתייכים רוב המורים במוסד החינוך, כפי שיקבע הארגון;
  - (3) נציג ארגון הורים ארצי מתוך רשימה שיקבע הארגון; אלא אם כן ביקש התלמיד או הוריו כי לא ישתתף בדיון;
  - (4) ראש מועצת תלמידים מחוזית או סגנו, אלא אם כן ביקש התלמיד או הוריו כי לא ישתתף בדיון.
- (ב) ההחלטה בערר תינתן על ידי מנהל המחוז לאחר ששמע את הורי התלמיד ואת התלמיד, אם רצו בכך, ולאחר שמנהל המחוז שמע את דעות הנציגים שהוזמנו כדין לדיון בוועדה.
- (ג) ההחלטה בערר תהיה בכתב ומנומקת.
- (ד) נמנע ממנהל המחוז לקיים את תפקידו על פי סעיף זה, ימלא את תפקידו מי שמכהן כמפקח המחוז או כמפקח על החינוך הדתי במחוז, ומוקנות לו לשם כך סמכויות מנהל המחוז לפי סעיף זה.

עתירה

8. על ההחלטה בערר ניתן לעתור לפני בית המשפט לעניינים מנהליים.

הזכות להיבחן בבחינות בגרות

9. כל תלמיד זכאי להיבחן בבחינת בגרות ממשלתית המתקיימת במוסד החינוך שבו הוא לומד אלא אם כן לא עמד התלמיד בתנאים שקבע השר בהתייעצות עם הוועדה.

אמצעי משמעת

10. כל תלמיד זכאי לכך שהמשמעת במוסד החינוך תונהג באופן ההולם את כבוד האדם ובכלל זה הוא זכאי שלא יינקטו כלפיו אמצעי משמעת גופניים או משפיליים.

סייג לענישה

11. מוסד חינוך לא ינקוט אמצעי ענישה נגד תלמיד בשל מעשה או מחדל של הוריו.

מימוש זכויות

12. מוסד חינוך לא ימנע מתלמיד לממש את זכויותיו כאמור בחוק זה או בכל דין אחר.

מועצת תלמידים

13. (א) מוסד חינוך יעודד הקמת מועצת תלמידים ולא יעשה כל פעולה למנוע את הקמתה; מסגרת פעילותה תיקבע בהוראות המנהל הכללי בהתייעצות עם מועצת התלמידים והנוער.
 (ב) הוראות סעיף זה לא יחולו על גן ילדים כמשמעותו בחוק לימוד חובה, התש"ט-1949.

חובת סודיות

14. מי שהגיע אליו מידע על תלמיד עקב מילוי תפקיד שהוטל עליו לפי חוק זה, חובה עליו לשמרו בסוד ואינו רשאי לגלותו אלא לצורך ביצוע תפקידו.

ביצוע ותקנות

15. השר ממונה על ביצוע חוק זה והוא יתקין, בתוך 6 חודשים מיום פרסומו של חוק זה, תקנות לביצועו, באישור הוועדה.

סייג לתחולה

16. (א) הוראות חוק זה יחולו על כל מוסד חינוך רשמי.
 (ב) על מוסד חינוך מוכר שאינו רשמי יחולו הוראות חוק זה למעט סעיפים 6, 7 ו-13, ואולם רשאי השר, באישור הוועדה ובהתחשב באופי המוסד, להחיל עליו בצו את הוראות הסעיפים האמורים, כולן או חלקן.

אהוד ברק
ראש הממשלה

אהוד ברק
שר החינוך

משה קצב
נשיא המדינה

אברהם בורג
יושב ראש הכנסת

העמידו תלמידים הרבה

"והעמידו תלמידים הרבה" (אבות א, א) שבית שמאי אומרים אל ישנה אדם
 אלא למי שהוא חכם ועניו ובן אבות ועשיר.
 ובית הלל אומרים לכל אדם ישנה, שהרבה פושעים היו בהם בישראל
 ונתקרבו לתלמוד תורה, ויצאו מהם צדיקים חסידים ופְּשָׁרִים.
 אבות דרבי נתן, פרק ג

אבות דרבי נתן

מעין ברייתא או תוספתא למשניות פרקי אבות. מופיעה במסכתות קטנות בתלמוד.
 המסכת מיוחסת לר' נתן הבבלי שחי לפני דורו של ר' יהודה הנשיא. מסכת זו, ככל המסכתות
 הקטנות הירושלמיות, מכילה מאמרים מלוקטים על דרך הל' ימוד והמוסר. קיימת מחלוקת בין
 החוקרים בדבר זהותו וזמנו של ר' נתן.

מתוך דעת, אנציקלופדיה יהודית

<http://www.daat.ac.il/encyclopedia/index.asp>

חינוך במימון הקהילה

ראה ראינו אנו חותמים מטה בית דין צדק וחכמי ומנהלי ויחידי קהלנו ישמרם צורם, את מצב החינוך התלמוד תורה פה עירנו תיבנה ותכונן במהרה בימינו יגן עליה אלוהים אשר יום יום יורד פלאים, הן מצד פֶּשֶׁרוֹן המורים, והן מצד פֶּשֶׁרוֹן הלימוד אשר הוא בלי משטר ובלי סדרים, הן מצד מקומות התלמוד תורה אשר לדאבוֹן לבנו, תורה מונחת בקרן זווית בפינות נדחות דלואות וסרוחות, העלולות להמיט שואה, בר מינן, על הילדים הרכים ולגרום להם חולאים ומחלות בפרט בימות הקיץ. ולולא זכות תורתנו הקדושה אשר היא עומדת להם לנס לבל יגע אלוהים נזק הטמון בחופם בטבע האנושיות והזמן כמעט חס וחלילה וכולי. והן זה כבר אנחנו נושאים חרפתנו לפני באי שערי עירנו, ולבנו כואב וגונח על צרת הבת, בת אלוקים הגבירה, תורתנו הקדושה אשר ירדה לטמיון ואמנם נלאינו נשוא, כי באו בנים עד משבר ונוסף עוד חרפתנו לפני העמים האדירים אשר אנו חוסים בצלם כהיום הזה. אי לזאת נתעוררנו אנחנו חותמים מטה וטיכסנו עצה כדת מה לעשות לתקנתה של עיר תהילה בנדון זה, אולי ייעתר לנו האלוקים ולא נאבד במיתה העצמית הלזו מיתת השכל והדת חס ושלום, וראינו חוב קדוש לעשות סדר נכון ומשטר חדש לתיקון ילדי קהלנו ישמרם צורם בלימודם בתורתנו הקדושה, ולהשגיח עליהם בעין החמלה ולנהלם בשכל טוב בעיני אלוקים ואדם, להושיבם במקומות נקיים ורחבים ומרווחים, ולהושיב להם מורים מלומדים ולצורך המפעל הזה ולתפארתו ראינו כי נחוץ לו כסף רב, ולא מצאנו תרופה ולא משען ומשענה למוסד הלז וְלִדֵי מחסורו אשר יחסר לו בלתי אם להוסיף חוק קצוב על עזר הבשר הנהוג.

ובכן עלתה הסכמתנו אנו חותמים מטה להוסיף על עזר הבשר סך עשרה פראנק בכל בהמה כשרה על הסך עשרים פראנק הנהוגים מאז ועד עתה דהיינו שליש בהכנסות עזר הבשר יהיה להוצאות המפעל הזה לא זולת. עבד נרצע לצור גאונו...

עבד ה' יעקב טולדאנו סופו טוב, עבד ה' יהושע בירדוגו סופו טוב,
עבד ה' אברהם עמאר סופו טוב
עבד ה' אליעזר בירדוגו (יו"ר ועד הקהילה)
(ועוד חותמים)

מורי מרדכי עמאר, **תקנות חכמי מכנאס**, "תקנת חכמי מכנאס בעד העלאת מס הבשר למימון בנין תלמוד תורה והוצאות הפעלתו", התרפ"ז-1927), תקנה ע, עמוד תב-תג, אהבת שלום, ירושלים תשנ"ו

תקנות הקהל

התקנות במשפט העברי הן מקור משפטי הנותן מענה למצבים חברתיים ואחרים שאין להם מענה בהלכה. ישנם שני סוגים של תקנות. תקנות בית הדין הנעשות על ידי חכמי ההלכה ותקנות הקהל הנעשות על ידי שבעה טובי העיר נבחרים הקהילה ומנהיגיה. כתיבת תקנות היתה מקובלת מאז ימי התלמוד והמשיכה בקהילות רבות בעולם. חלק קטן מתקנות הקהל שנשתמרו היום הן קובץ חקיקה קהילתי שנמשך לאורך שנים. קובץ תקנות מכנאס הוא אחד מארבעה קבצים של תקנות שנשתמרו מקהילות מאפריקה. חתומים עליו רבני הקהילות לאורך הדורות כמו הרבנים למשפחת טולדאנו והרבנים למשפחת בירדוגו.

מעובד על פי: מורי מרדכי עמאר, **תקנות חכמי מכנאס**, עמוד 52-27 אהבת שלום, ירושלים תשנ"ו